

DŘEVOMILOVÉ (*EUCNEMIDAE*) A TESAŘÍCI (*CERAMBYCIDAE*) PR DLOUHOLOUČSKÉ STRÁNĚ

False click beetles (*Eucnemidae*) and longhorn beetles (*Cerambycidae*) of Dlouholoučské Stráně Nature Reserve (Eastern Bohemia)

Jiří FOIT

Ústav ochrany lesů a myslivosti, Lesnická a dřevařská fakulta, Mendelova univerzita v Brně, Zemědělská 3, 613 00 Brno, e-mail: pink.foit@email.cz, tel.: +420 545 134 113, +420 724 967 488

Článek pojednává o fauně dřevomilů (*Eucnemidae*) a tesaříků (*Cerambycidae*) vyskytujících se ve východočeské přírodní rezervaci Dlouholoučské stráně u Moravské Třebové. Prezentovány jsou výsledky dvouletého (2008, 2009) průzkumu lokality. Nalezeny byly celkem 4 druhy dřevomilů a 37 druhů tesaříků. Mezi zaznamenanými druhy byl nalezen větší počet vzácnějších a regionálně významných druhů. V rámci nich je třeba vyzdvihnout především tři druhy dřevomilů uvedené v červeném seznamu ohrožených druhů České republiky v kategorii EN – ohrožený a několik vzácnějších druhů vesměs v bylinách se vyvíjejících tesaříků.

Úvod

Přírodní rezervace Dlouholoučské stráně o celkové výměře 66,9 ha byla vyhlášena roku 1999 za účelem ochrany „opukových strání s rozsáhlými přirozenými a polopřirozenými společenstvy vyšších rostlin na extenzivních loukách a v lesních remízcích“ (MLÁDEK 2008). Toto chráněné území nacházející se v Pardubickém kraji spadá do pole pro faunistické mapování s kódem 6265 (BUCHAR 1982). Jedná se o relativně chladnou lokalitu o nadmořské výšce 400–500 m n. m. Území leží na převážně západně exponovaných svazích nad vesnicí Dlouhá Loučka u Moravské Třebové. Příkré opukové stráně byly historicky využívány především jako pastviny. Právě extenzivní hospodaření výrazně přispělo k pestrosti a druhovému bohatství tohoto území. Značnou část území pokrývají z ochrannářského hlediska velmi významné xerofilní a subxerofilní trávniky s výskytem chráněných a ohrožených druhů rostlin i živočichů. Trávniky vytvářejí pestrá mozaiku s křovinami a nálety pionýrských dřevin.

Metodika a materiál

Údaje uváděné v této práci byly získány během vlastního terénního průzkumu autora, který probíhal v letech 2008 a 2009. Pro podchycení co největší části druhového spektra sledovaných čeledí brouků byly využity dvě následující metody:

1) V roce 2008 bylo na počátku měsíce května na lokalitě umístěno 23 plexisklových křížových nárazových pastí (flight intercept traps). Pasti byly rozmístěny tak, aby co nejlépe pokrývaly všechny významné biotopy lokality (obr. 1). V nelesních biotopech byly tyto pasti jednotlivě zavěšeny na soliterně stojící dřeviny do výšky 1–2 m nad zemí. V lesních biotopech byly umístěny vždy po dvojicích popř. trojicích nad sebou do různých výšek,



Obr. 1: Mapa místních názvů (MLÁDEK 2008) a rozmístění nárazových pastí.

Fig. 1: Map of local names (MLÁDEK 2008) and placement of flight intercept traps.

kdy horní past byla vždy v korunách stromů (10–20 m nad zemí). Tyto pasti byly aktivní v průběhu celé vegetační sezóny (do konce měsíce září) roku 2008 a byly pravidelně vybírány. Na konci září roku 2008 byly pasti zazimovány (vyřazeny z funkce). Na začátku dubna roku 2009 byly tyto pasti opět uvedeny do provozu a navíc byly nainstalovány další 4 pasti v severní části lokality. V průběhu celé vegetační sezóny roku 2009, tak bylo na lokalitě v provozu celkem 27 nárazových pastí (obr. 1).

Použité pasti neobsahovaly žádné atraktanty a odchyťovaly tedy pouze náhodně přilétající hmyz. Díky tomu je tato metodika z pohledu ochrany přírody relativně šetrná, neboť nedochází k selektivnímu odchytu velkého množství jedinců jednoho druhu.

2) Na lokalitě bylo provedeno celkem 13 (2008 – 7 pochůzek, 2009 – 6 pochůzek) celodenních pochůzek zaměřených na individuální sběr hmyzu, sklep z dřevinné vegetace, prosívání a smýkání. Nejvíce návštěv (celkem 8) bylo soustředěno do měsíce května a června, tedy do doby výskytu imág většiny druhů tesaříků a dřevomilů. Pokud to bylo možné, tak byl hmyz determinován přímo v terénu. V některých případech však přesné určení vyžadovalo jeho odebrání a následnou determinaci pod stereomikroskopem.

Veškerý odebraný materiál byl uložen do 72% lihu a je deponován u autora tohoto článku. Použitá nomenklatura byla převzata ze seznamu československých brouků (JELÍNEK 1993).

Výsledky a diskuze

Zde jsou uvedeny veškeré druhy sledovaných čeledí zaznamenané na území PR Dlouholoučské stráně (tab. 1, 2), výskyt významných druhů je dále komentován. Veškeré nálezy jsou v rámci zkoumaného území dále lokalizovány pomocí místních (pracovních) názvů a čísel (viz. obr. 1).

Řád: Coleoptera (brouci)

Čeleď: Eucnemidae (dřevomilovití) – rozšíření a bionomie dle MERTLÍK (2008)

Tab. 1: Přehled zjištěných druhů dřevomilů (Eucnemidae).

Tab. 1: List of recorded false click beetles (Eucnemidae).

Druh	Výskyt na lokalitě	
	Místa nálezů*	Početnost**
<i>Eucnemis capucina</i> Ahrens, 1812	11	O
<i>Hylis foveicollis</i> (C.G.Thomson, 1874)	13	R
<i>Melasis buprestoides</i> (Linnaeus, 1761)	5, 6, 13	R
<i>Micrographus lepidus</i> Rosenhauer, 1847	6a, 11, 13	R

* místa nálezů jednotlivých druhů viz. příložená mapa – obr. 1, ** Početnost jednotlivých druhů na lokalitě byla subjektivně odhadnuta a jednotlivé druhy byly zařazeny do kategorií: O – ojedinelý, R – roztroušený a H – hojný.

Eucnemis capucina (dřevomil bukový) – v ČR jde o lokálně a řídko se vyskytující druh obývající přednostně nižší polohy. Druh je v červeném seznamu (VÁVRA 2005) zařazen do kategorie EN – ohrožený (endangered). Larvy se vyvíjejí v odumřelém dřevě dutin starých listnatých stromů. Na lokalitě se vyskytuje vzácně, nalezen byl pouze v nárazových pastech umístěných v Bukovém lese (11).

Hylis foveicollis EN* – v ČR jde o lokálně a řídké se vyskytující druh obývající přednostně nižší polohy. Druh je v červeném seznamu (VÁVRA 2005) zařazen do kategorie EN – ohrožený (endangered). Na lokalitě se vyskytuje řídké, nalezen byl na několika místech Centrálního lesního komplexu (13).

Micrographus lepidus EN* – v ČR jde o lokálně a poměrně vzácně se vyskytující druh obývající přednostně nižší polohy. Vyskytuje se především na Moravě, ve velké části Čech zřejmě chybí. Druh je v červeném seznamu (VÁVRA 2005) zařazen do kategorie EN – ohrožený (endangered). Na lokalitě se vyskytuje řídké, nalezen byl na několika místech Centrálního lesního komplexu (13), v Bukovém lese (11) a na Zarostlých loukách JV od Omanové louky (6a).

Čeľad: Cerambycidae (tesaříkovití) – rozšíření v ČR a bionomie dle SLÁMA (1998)

Tab. 2: Přehled zjištěných druhů tesaříků (Cerambycidae).

Tab. 2: List of recorded longhorn beetles (Cerambycidae).

Druh	Výskyt na lokalitě	
	Místa nálezů*	Početnost**
<i>Agapanthia intermedia</i> Ganglbauer, 1884	2a, 4, 5, 6, 8, 9, 10	H
<i>Agapanthia villosoviridescens</i> (De Geer, 1775)	2a	R
<i>Alosterna tabacicolor tabacicolor</i> (De Geer, 1775)	celá lokalita	R
<i>Anaesthetis testacea</i> (Fabricius, 1781)	11, 13	O
<i>Anaglyptus mysticus</i> (Linnaeus, 1758)	13	R
<i>Anastrangalia sanguinolenta</i> (Linnaeus, 1761)	8, 13	R
<i>Arhopalus rusticus</i> (Linnaeus, 1758)	celá lokalita	H
<i>Brachyleptura maculicornis maculicornis</i> (De Geer, 1775)	celá lokalita	H
<i>Calambius filum</i> (Rossi, 1790)	5	O
<i>Clytus arietis</i> (Linnaeus, 1758)	celá lokalita	H
<i>Cortodera femorata</i> (Fabricius, 1787)	8, 13	O
<i>Corymbia rubra rubra</i> (Linnaeus, 1758)	celá lokalita	H
<i>Dinoptera collaris</i> (Linnaeus, 1758)	5, 6, 8, 12, 13	R
<i>Glaphyra umbellatarum</i> (Schreber, 1759)	6a	O
<i>Grammoptera abdominalis</i> (Stephens, 1831)	13	R
<i>Grammoptera ustulata</i> (Schaller, 1783)	13	R
<i>Leiopus nebulosus</i> (Linnaeus, 1758)	4, 9, 11, 13	H
<i>Mesosa nebulosa</i> (Fabricius, 1781)	13	H
<i>Molorchus minor</i> (Linnaeus, 1758)	celá lokalita	H
<i>Oberea erythrocephala</i> (Schrank, 1776)	5, 6, 8	R
<i>Oberea linearis</i> (Linnaeus, 1761)	6a	O
<i>Pachytodes cerambyciformis</i> (Schrank, 1781)	lesy celé lokality	R
<i>Phytoecia coerulea</i> (Scopoli, 1763)	5, 6	O
<i>Phytoecia icterica</i> (Schaller, 1783)	5, 8	R
<i>Phytoecia nigricornis</i> (Fabricius, 1781)	5, 6, 8	R
<i>Plagionotus arcuatus</i> (Linnaeus, 1758)	celá lokalita	H

Tab. 2: Pokračování.**Tab. 2:** Continuation.

Druh	Výskyt na lokalitě	
	Místa nálezů*	Početnost**
<i>Pogonocherus fasciculatus</i> (De Geer, 1775)	13	R
<i>Pogonocherus hispidus</i> (Linnaeus, 1758)	13	R
<i>Pseudovadonia livida</i> (Fabricius, 1776)	celá lokalita	H
<i>Rhagium inquisitor inquisitor</i> (Linnaeus, 1758)	celá lokalita	H
<i>Rutpela maculata</i> (Poda, 1761)	celá lokalita	H
<i>Saperda carcharias</i> (Linnaeus, 1758)	6, 8, 12	H
<i>Saperda populnea</i> (Linnaeus, 1758)	12	R
<i>Stenostola dubia</i> (Laichartig, 1784)	6a, 13	H
<i>Stenurella bifasciata</i> (O.F.Müller, 1776)	6	H
<i>Stenurella melanura</i> (Linnaeus, 1758)	celá lokalita	H
<i>Stenurella nigra</i> (Linnaeus, 1758)	12	R

* místa nálezů jednotlivých druhů viz. příložená mapa – obr. 1, ** Početnost jednotlivých druhů na lokalitě byla subjektivně odhadnuta a jednotlivé druhy byly zařazeny do kategorií: O – ojedinělý, R – roztroušený a H – hojný.

Agapanthia intermedia – tento druh je v ČR řídký až místy hojný. Vyskytuje se především v nižších a středních polohách. Obývá lesní louky, sady, úhory apod. Vývoj tohoto druhu probíhá ve stvolech chrastavců (*Knautia* spp.). Na lokalitě jde o poměrně hojný druh, vyskytující se zřejmě na všech bezlesích s výskytem živné rostliny.

Anaesthetis testacea – tento druh obývá v ČR především teplejší oblasti, kde je řídký, pouze místy hojnější. Tento druh do značné míry uniká pozornosti. Vývoj tohoto druhu probíhá v odumírajících větvičkách dubů (*Quercus* spp.), vrby jívy (*Salix caprea*), ořešáku královského (*Juglans regia*) apod. Na lokalitě jde o jednotlivě se vyskytující druh, jehož výskyt byl doložen v severní části Centrálního lesního komplexu (13) u Omanové louky (6) a v Bukovém lese (11).

Calamobius filum – dříve byl znám pouze z nejteplejších oblastí jižní Moravy. V posledních desetiletích se však silně šíří i do chladnějších oblastí Moravy. V Čechách nebyl dosud nalezen. Vývoj probíhá ve stéblech trav (*Arrhenatherum elatius*, *Dactylis glomerata* atd.). Výskyt tohoto druhu na sledované lokalitě je zřejmě vzácný [nalezen 1 ex. v oblasti Úhor (5)]. Záznam tohoto tesaříka v PR Dlouholoučské Stráně je velice zajímavý, jde totiž o další důkaz šíření tohoto druhu do chladnějších oblastí a pravděpodobně také směrem do Čech (Forr 2008).

Cortodera femorata – tento druh je v ČR řídký až vzácný, či spíše jen unikající pozornosti. Vyskytuje se především v nižších a středních polohách. Vývoj probíhá v centrálních větvech spadlých smrkových šišek, možný je snad i vývoj v šiškách borových. Na lokalitě jde o vzácný druh, jehož jediný nález byl učiněn v roce 2009 v oblasti Nad kravínem (8).

Glaphyra umbellatarum – tento druh je v ČR řídký, navíc uniká pozornosti. Je vázaný na teplejší oblasti, kde se vyvíjí v tenkých větvičkách různých listnatých keřů. Živnými dřevinami tedy jsou: svída (*Cornus* spp.), brslen (*Euonymus* spp.), slivoň (*Prunus* spp.), růže (*Rosa* spp.) apod. Na lokalitě jde o vzácný druh, jehož jediný exemplář byl nalezen

v roce 2009 při sklepávání z růžových keřů na Zarostlých loukách JV od Omanové louky (6a). Vzhledem k velkému množství potenciálních živných rostlin na lokalitě je pravděpodobné, že se vyskytuje i na dalších místech.

Grammoptera abdominalis – v ČR se jedná o řídký až vzácný druh. Jeho výskyt je vázán především na teplejší oblasti s výskytem zachovalých doubrav. Vývoj probíhá v hnilobou napadlých větvích dubu. V PR Dlouholoučské stráně se vyskytuje nehojně až řídkce. Byl zaznamenán v severní části Centrálního lesního komplexu (13) při hranici s Úhorem (5). Pravděpodobně se zde však vyskytuje ve všech zachovalejších lesních porostech s charakterem doubrav či dubohabřin.

Grammoptera ustulata – v ČR jde o řídký až vzácný druh. Jeho výskyt je vázán především na oblasti s výskytem zachovalých doubrav. Vývoj v odumřelých větvích dubu. V PR Dlouholoučské stráně se tento druh vyskytuje nehojně až řídkce. Jeho výskyt byl zaznamenán v severní části Centrálního lesního komplexu (13) při hranici s Úhorem (5). Pravděpodobně se zde však vyskytuje ve všech zachovalejších lesních porostech s charakterem doubrav či dubohabřin.

Oberia erythrocephala – v ČR je výskyt tohoto druhu vázán především na teplé nížinné oblasti. Jde o vzácný, místy však i častý druh. Druh obývá různá výslunná nelesní stanoviště s výskytem pryšce chvojky (*Euphorbia cyparissias*), v němž probíhá jeho vývoj. V PR Dlouholoučské stráně byl nalezen pouze v několika exemplářích, a to na Úhoru (5), Omanové louce (6) a Nad krávinem (8). Pravděpodobný je však výskyt tohoto druhu i na ostatních zachovalých „lesostepních“ částech lokality s výskytem živné rostliny.

Oberia linearis (kozlíček lískový) – tento pozornosti unikající druh je v ČR řídký a vyskytující se především v teplejších polohách. Jde o charakteristického obyvatele lesních okrajů a remízů, kde se vyvíjí v jednoletých výhonech lísek obecných (*Corylus avellana*), vzácně i jiných dřevin. Na lokalitě jde o vzácný druh, jehož jediný exemplář byl nalezen v roce 2009 v nárazové pasti umístěné na Zarostlých loukách JV od Omanové louky (6a). Vzhledem k velkému množství potenciálních živných rostlin na lokalitě je pravděpodobné, že se tento druh vyskytuje i na dalších místech.

Phytoecia caeruleascens (kozlíček kovolesský) – v ČR jde o nejčastější druh rodu. Přesto se tento řídký až hojný druh vyskytuje dosti lokálně, a to především v teplejších oblastech. Obývá neobhospodařované zahrady, ruderální plochy, náspy, lesostepi i stepi. Živnou rostlinou je hadinec (*Echium* spp.). Na lokalitě se vyskytuje vzácně, a to z důvodu malého množství živných rostlin. Větší část populace tohoto druhu je vázána na plochy s hojnějším výskytem hadince v okolí PR.

Phytoecia icterica (kozlíček mrkvový) – v ČR jde o lokální a řídký druh, pouze na JV Moravě je častější. Vývoj probíhá v miřkovitých rostlinách (*Pastinaca sativa*, *Pimpinella saxifraga*, *Heracleum spondylium*, *Daucus carota* aj.). Na území PR je tento druh řídký, zaznamenáno bylo jen několik jedinců, a to v oblasti Úhoru (5) a Nad krávinem (8). Pravděpodobný je však výskyt tohoto druhu i na ostatních zachovalých „lesostepních“ částech lokality (např. Omanová louka, Křídlové louky).

Phytoecia nigricornis – v ČR jde o lokální a vzácný druh obývající okraje lesů, lesostepi a ruderální lokality s výskytem kopretin rodu *Tanacetum*, které jsou jeho živnou rostlinou. Vývoj může pravděpodobně probíhat i v dalších složnokvětých (*Solidago* spp., *Artemisia* spp., *Leucanthemum* spp., *Chrysanthemum* spp.). Na území PR Dlouholoučské stráně se tento druh vyskytuje řídkce. Zaznamenán byl výskyt několika jedinců, a to v oblastech Úhor (5), Omanová louka (6) a Nad krávinem (8). Pravděpodobný je však výskyt tohoto druhu i na ostatních zachovalých „lesostepních“ částech lokality (např. Křídlové louky).

Stenurella bifasciata – v ČR široce rozšířený a hojný druh, vyskytující se však především v teplejších oblastech. Vývoj není dobře znám. Na lokalitě jde o hojný druh, jehož výskyt byl zaznamenán nejčastěji na Omanové louce (6).

Závěr

Na lokalitě byly zjištěny 4 druhy dřevomilů (Eucnemidae). Nebyl nalezen žádný zvláště chráněný druh uvedený ve vyhlášce č. 395/1992 Sb. Byly však nalezeny 3 druhy uvedené v červeném seznamu (VÁVRA 2005) v kategorii EN – ohrožený (endangered). Jednalo se konkrétně o *Eucnemis capucina*, *Hylis foveicollis* a *Micrographus lepidus*, jejichž výskyt byl zaznamenán v Bukovém lese (11) a v Centrálním lesním komplexu (13). Tyto druhy jsou vázány na odumřelé dřevo především starých listnatých stromů a jejich výskyt na území PR Dlouholoučské stráně lze považovat za dosti významný.

Na studovaném území bylo zaznamenáno celkem 37 druhů tesaříků (Cerambycidae). Tento počet je relativně vysoký, neboť odpovídá více než šestině všech druhů této čeledi známých z území našeho státu. Přesto nebyl nalezen žádný zvláště chráněný druh uvedený ve vyhlášce č. 395/1992 Sb., ani žádný druh uvedený v červeném seznamu (REJZEK 2005). Na lokalitě se však vyskytuje větší počet řídkých až vzácných, především regionálně významných druhů. Celkově lze říci, že většina významných druhů zjištěných během tohoto průzkumu byla vázána na nelesní formace popř. na raná sukcesní stádia jejich přechodu k lesu. Nalezena byla řada vzácnějších a regionálně dosti významných druhů tesaříků, kteří obývají stepní a lesostepní formace, úhory, lesní lemy apod. Jedná se především o druhy vyvíjející se v bylinách: *Agapanthia intermedia*, *Calamobius filum*, *Oberea erythrocephala*, *Phytoecia caerulescens*, *P. ictérica* a *P. nigricornis*. Počet druhů v bylinách se vyvíjejících tesaříků je zde překvapivě vysoký, a to zvláště vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně chladnou lokalitu. Území je tedy z tohoto pohledu regionálně velmi významné. Mezi druhy obývajícími území PR Dlouholoučské stráně, jež jsou vázané na křovinaté biotopy, raná sukcesní stádia lesa, lesní okraje či remízy, je třeba vyzdvihnout tesaříky *Glaphyra umbellatarum* a *Oberea linearis*. Také ve vlastních lesních ekosystémech byly nalezeny některé významné druhy. Jedná se především o tesaříky *Grammoptera abdominalis* a *G. ustulata*. Oba tyto druhy jsou v ČR vzácné až řídké, obývají zachovalé doubravy a lesostepi v teplejších územích a vyhovují jim především řídkší doubravy. Jejich výskyt v PR Dlouholoučské stráně je tedy regionálně dosti významný.

Poděkování

Děkuji kolegům Ivaně Křížanové a Vladimíru Hulovi za cenné připomínky a pomoc při terénních pracích. Výzkum byl podpořen grantem VaV MŽP ČR č. SP/2D4/59/07.

Summary

The article deals with fauna of False Click Beetles (Eucnemidae) and Longhorn Beetles (Cerambycidae) that occur at Dlouholoučské stráně Nature Reserve near Moravská Třebová in Eastern Bohemia. The present study brings results of two-year research (2008–2009) based on catching insects by means of 23 flight intercept traps, sweeping, beating, and casual observation. Overall 4 species of false click beetles and 37 species of longhorn beetles were found. Also some rarer and regionally important species were found. Among others, three endangered red-listed (VÁVRA 2005) species of false click beetles were recorded (*Eucnemis capucina*, *Hylis foveicollis* a *Micrographus lepidus*). Likewise, recorded occurrence of quite a lot longhorn beetle species developing in herbs (*Agapanthia intermedia*, *Calamobius filum*, *Oberea erythrocephala*, *Phytoecia caerulescens*, *P. ictérica*, and *P. nigricornis*) is significant. Most of these species are uncommon in such a relatively cold region. In respect to the occurrence of false click and longhorn beetles Dlouholoučské stráně Nature Reserve is undoubtedly remarkable and important conservation area.

Literatura

- BUCHAR J., 1982: Způsob publikace lokalit živočichů z území Československa. [Publication of faunistic data from Czechoslovakia]. *Věst. Čs. Spol. Zool., Praha*, 46: 317–318.
- FOIT J., 2008: An interesting record of *Calamobius filum* (Coleoptera: Cerambycidae) from the borderland of Moravia and Bohemia. *Klapalekiana*, 44: 127–128.
- JELÍNEK J., 1993: Seznam československých brouků. *Folia Heyrovskyana, Suppl. 1*: 1–172.
- MERTLÍK J., 2008: Druhy čeledi Melasidae (Coleoptera: Elateroidea) České a Slovenské republiky. *Elateridarium*, 2: 69–137.
- MLÁDEK J., 2008: Plán péče o PR Dlouholoučské stráně na období 2009–2018. *Ms. (Depon. in: Krajský úřad Pardubického kraje)*.
- REJZEK M., 2005: Cerambycidae (tesaříkovití). In FARKAČ J., KRÁL D. et ŠKORPÍK M. 2005: *Červený seznam ohrožených druhů České republiky: Bezobratlí. AOPK, Praha: 530–532.*
- SLÁMA M. E. F., 1998: Tesaříkovití – Cerambycidae České a Slovenské republiky. *Sláma, Krhanice*.
- VÁVRA J. CH., 2005: Eucnemidae (dřevomilovití). In FARKAČ J., KRÁL D. et ŠKORPÍK M. 2005: *Červený seznam ohrožených druhů České republiky: Bezobratlí. AOPK, Praha: 475–476.*

Došlo: 17.1.2010